

**MANYUWAŁA WA ZWILINGANYO
ZWA TSHUMELO YA
VHASHUMELWA NGA KHOMISHINI
YA TSHANDUKISO NA
TĤHANDAVHUDZO KHA U
MAANDAFHADZA VHAREMA KHA
ZWA IKONOMI**

TĤhangule 2020

Zwi re Ngomu

1.	Pfufhifhadzo na Dziakhironimi	2.
2.	Mvulatswinga	3.
3.	Ndivho	4.
4.	Ri vhoneyi	10.
4.1	Bono	10.
4.2	Mushumo washu	10.
4.3	Pfulufhedziso dzashu	11.
4.4	Mikhwa yashu	11.
4.5	Thalutshedzo ya Khethekanyo ya Mushumo	11.
5.	Vhudifhinduleli ha Mulayo na Vhuniwevho	12.
6.	Zwilinganyo zwa tshumelo kha vhashumelwa	15.
7.	Muvhigo nga vhashumelwa	16.
8.	Datumu ya u thoma u shuma	16.

Pfufhifhadzo na Dziakhironimi

Ṭhaluso	Dziakhironimi
Tshandukiso na Ṭhandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi	B-BBEE
Khomishini ya Tshandukiso na Ṭhandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi	Khomishini ya B-BBEE
Johannesburg Stock Exchange	JSE
Nzudzanyo ya Mveledziso ya Lushaka	NDP
Mulayo wa Ndaulo ya Masheleni a Muvhuso	PFMA
Vhulanguli ha Vhugudisi kha Sekithara ya Pfunzo	Seta
Muhasho wa Mbambadzo, Ng̣owetshumo na Muṭaṭisano	dtic
Mulayo wa Tshandukiso na Ṭhandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi	Mulayo wa B-BBEE

1. Mvulatswinga

- 1.1 Zwine vharengi kana vhashumelwa vha fariswa zwone kanzhisa ndi zwone zwi fhambanyisaho u bvelela na u kundelwa ha zwiimiswa zwo vhangwa nga u sa fara vhashumelwa zwavhuḁi. Izwi zwi dovha zwa livhisa kha uri lushaka nga u angaredza lu lavhelelisa hani tshiimiswa na u nga ita uri vhaḁwe vhashumelwa/vharengi vha litshe u shumisana na zwiimiswa zwo vhangwa nga u sa fara vhashumelwa zwavhuḁi.
- 1.2 Zwi na miḁwaha miraru Khomishini ya B-BBEE yo thomiwa u bva nga Fulwi 2016, na ndavhelelo dza vhashumelwa dzi khou thoma u bvelela nahone ndi zwa ndeme uri Khomishini ya B-BBEE i lavhelese tshumelo i ḁetshedzwaho nga ḁḁila i sa fani na i sa fushi sa tshipiḁa tsha u tuḁuwedza pfulufhedziso ya khamphani ine ya vha ***'ikonomi yo tanganelanaho, khathihhi'***, zwine zwa amba u dzhenelela nga ḁḁila i linganaho kha ikonomi, u swikelela nga ḁḁila i linganaho kha zwickhala zwa lupfumo nga vhathu vhoḁhe, zwi tshi katela vhorandowetshumo vha vharema kha ikonomi na u wanalea ha thikhedzo ya masheleni na i si ya masheleni, zwi tshi katela zwickimu zwa tuḁuwedzo u itela uri vha shume mushumo wa maimo. Zwenezwo, pfulufhedziso ya tshiimiswa itshi i nga swikelelwa fhedzi nga kha u thoma u shuma hu vhuedzaho na hu elwaho kha zwiteḁwa zwoḁhe zwa B-BBEE, nga u shumisana sa tshigwada zwo livhiswa kha u swikelela tshipikwa tshi fanaho tsha ikonomi yo shandukaho, i maandafhadzaho na yo tanganelanaho kha vhadzulapo vhoḁhe vha Afrika Tshipembe.
- 1.3 U vhuedza ha ngudo ya ḁhaḁhuvho ye Khomishini ya B-BBEE ya ita nga 2019, zwo sumbedza uri tshitshavha nga u angaredza a tshi ḁivhi nga ha zwilinganyo zwa ḁḁisedzo ya tshumelo zwine Khomishini ya B-BBEE ya ḁetshedza zwone. Zwilinganyo zwa tshumelo ndi zwa ndeme kha tshiimiswa tsha ndaulo sa izwi tshi tshi sumbedza ḁḁila dzine vhashumelwa vha tea u farwa ngadzo na maitete a khwine ane a tea u tevhedzwa musi hu tshi khou shumiswa na vhashumelwa.
- 1.4 U vha na zwilinganyo izwo zwi no khou shuma na u gudisa vhathu nga ha maimo na zwiimo zwo teaho zwa tshumelo zwi tuḁuwedza u bvela phanḁa ha bindu na u khwinisa vhuimo ha tshumelo nga u angaredza, na u khwaḁhisa vhuḁifulufheli vhune vhashumelwa vha vha naho kha tshiimiswa.

1.5 Zwenezwo, zwilinganyo zwa tshumelo ndi zwa ndeme sa izwi zwi zwiteŋwa zwa ndeme kha mutheo zwine ngazwo tshiimiswa tsha netshedza kha ndondolo ya vhashumelwa.

2. Ndivho

2.1 Manyuwaŋa wa Zwilinganyo zwa Tshumelo ya Vhashumelwa zwa Khomishini ya Tshandukiso na Tshandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi (“Khomishini ya B-BBEE”) u netshedzwa sa tshishumiswa tshine tsha do thusa tshiimiswa u itela u vhona uri hu na ndisedzo ya tshumelo yo khwaŋhaho, tshumelo ya maimo a ntha i netshedzwaho kha vhafaramikovhe vhashu nga vhashumi vha Khomishini ya B-BBEE.

2.2 Manyuwaŋa u tanganyisa maitete a mutheo na zwilinganyo zwine zwa shuma kha tshumelo ine ya netshedzwa nga Khomishini ya B-BBEE sa zwo sumbedzwaho kha Mulayo wa B-BBEE.

2.3 Ndi ndavhelelo ya vhalanguli vha Khomishini ya B-BBEE uri vhashumi vhothe vha do shumisa na u vhona uri hu khou tevhedzelwa Zwilinganyo zwa Tshumelo zwine zwa vha ngangomu ha Manyuwaŋa.

2.4 Manyuwaŋa u shuma sa tsumbandila ya u tsireledza zwilinganyo zwa u shuma zwo sumbedzwaho nga Mulayo wa B-BBEE, nahone a wo ngo itelwa u imela Mulayo wa B-BBEE na ndaulo yawo.

2.5 Manyuwaŋa uyu u nga khwiniswa tshifhinga tshiŋwe na tshiŋwe nga Khomishini ya B-BBEE arali hu na tshanduko dza ndeme dzi bvaho kha kushumisele kwa Mulayo wa B-BBEE. Kha nyimele iyo, liŋwalo lo khwiniswaho li do anadzwawa u itela u imela liŋwalo ili.

3. Ri vhonny

3.1 Khomishini ya Tshandukiso na Tshandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi (“Khomishini ya B-BBEE”) yo thomiwa sa tshiimiswa kha ndaulo ya Muhasho wa Mbambadzo, Ndowetshumo na Mutatisano (“dtic”) zwi tshi tevhedza tshipida 13B tsha Mulayo wa Tshandukiso na Tshandavhudzo ya u Maandafhadzwa ha

Vharema kha zwa Ikonomi wa vhu 53 wa 2003 sa zwo khwiniswaho nga Mulayo wa Tshandukiso na Thandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa ikonomi wa vhu 46 wa 2013 (“Mulayo wa B-BBEE”). Mushumo wayo u katela u tola u shumiswa ha Mulayo wa B-BBEE na u lwa na u shumiswa ha vhatu nga ndila ya vhu fhura.

3.2 Bono Lashu

Ikonomi ya ndowetshumo yo thanganelanaho ine ya dzhenelela kha mutatisano kha lifhasi

Thanganelano – zwi amba u dzhelela hu linganaho, zwikhala zwi linganaho kha vhothe na mbuelo dzo swikelelwaho nga khethekanyo inwe na inwe ya tshitshavha u mona na la Afrika Tshipembe. Nga u angaredza izwi zwi amba vhumani ha zwitwa zwa ikonomi khulwane na ikonomi thukhu kha ikonomi u itela u thanganelana hu vuedzaho. Sa Khomishini ya B-BBEE, ro hweswa maanda a vhudifhinduleli ha ndaulo u itela u vbona uri bono la 2030 la NDP li khou swikelelwa. U itela uri ikonomi i bvelele, u shuma na u aluwa, vhatu vha Afrika Tshipembe vhothe vha tea u dzhenelela na u shuma lu vuedzaho malugana na u engedza ndeme na kha sekithara dza ndeme dza ikonomi. Zwenezwo, thanganelano i tea u tshimbizwa nga kha mveledziso ya vukoni, vhu, ndaulo, mveledziso ya bindu na vhanetshedzi vha tshumelo, khathihi na u fhelisa zwithithisi zwa ikonomi kha vharema, zwenezwo vhudikumedzeli ho thanganelanaho ha sekithara dza phuraivethe na dza muvhuso hu a todea sa izwi hu si na muthu na muthihi ane a nga shuma nga ethe.

Ndowetshumo – zwi amba u sikwa ha ikonomi i bvelaho phanda i sa gumi ine ya thutuwedzwa nga zwibveledzwa na tshumelo dzi bvaho kha lino shango. Iyi ndi ikonomi ine ya vha na phimo ya ntha ya u funzea, zwituwedzi zwa nyaluwo ya ikonomi na mishumo nga kha mbekanyamushumo dzo vhwaho, zwi konisaho mbambadzo na u bindudza nga vhezhi kha pfunzo na u bveledza vhashumi vha re na vukoni vhu hwane vha divhaho mushumo wavho zwine zwa vha konisa u dzhenelela kha u sika mishumo, u thoma mabindu matuku na u thandavhudza zwa u bveledza. Zwi katela maraga ya mbambadzo i vuedzaho u fana na u bveledza nga u shumisa thekinolodzhi na tshumelo ya ndowetshumo ya thekinolodzhi ya vhudavhidzani. Zwavhudivhudi u kunakiswa ha zwibveledzwa zwivhisi na u vhambadzela nda zwibveledzwa zwo no kunakiswaho hu si zwi songo kunakiswaho.

Ikonomi – zwi amba tshiimo tsha ikonomi ya shango zwi tshi tevhedza u bveledzwa, u phadaladzwa ha thundu na tshumelo nga maanda kha vhupo honoho. IMF kha muvhigo na vhoramafhungo nga Lambamai 2015 yo sumbedza tshifanyiso tsha nyaluwo ya ikonomi ine ya khou tsela fhasi kha ikonomi dzine dza khou thoma u takuwa na u bvelela. Ndi zwa ndeme uri shango li aluse ikonomi yalo nga kha mveledziso ya nga ngomu na u phadaladzwa ha thundu kha vhupo hapo na kha mashango a nda, nahone hu na thodea ya u vha na khethekanyo ya u vhulunga kha mbambadzo nga muvhuso ine a i nga tumbuli fhedzi maraga u itela vhatu vhapo, fhedzi i do dovha ya vhona uri hu na mvelaphanda.

U dzhenelela kha Mutatisano wa Lifhasi – zwi amba maraga u vhuudzaho nahone wo tanganelanaho une wa vha na vhukoni ha u vhambadzela nda u itela u tutuwedza nyaluwo ya ikonomi. Afrika Tshipembe a li shumi li lothe, li tea u tatisanavho na mañwe mashango u itela u wana zwiko, vhukoni na u dzhenelela maragani, zwine zwa amba uri ri tea u tikedza zwibveledzwa na tshumelo dzashu dza fhanoyani na u shumisa izwi zwi tshi vhambedzwa na miñwe mimaraga. Ri tea u lavhelesa kha vhupo hune ra vha na zwibveledzwa zwi wanalaho kha la Afrika Tshipembe fhedzi zwine maraga ya u vhambadzela nda ya vha yo lavhelesa khazwo – ri tea u vha na tshigwada tsha zwibveledzwa zwo khetheaho zwine ra zwi netshedza. Kha mafhungo aya, mbambadzo, tsedzuluso ho lavheleswa kha vha re kha vhuimo vhuthihi navho na u tevhezela zwilinganyo zwa lifhasi zwi tea u khwinisa kana u shumiswa u itela uri ri dzule ri kha mutatisano na lifhasi, ri sa khou tshinyadza dzangalelo la ikonomi ya lushaka.

3.3 Ndivho Yashu

U leludza u tshanyiswa u thoma u shuma ha Mulayo

U leludza – u leludza na u konisa vhafaramikove u tevhezela na u thoma u shumisa Mulayo wa B-BBEE nga u shumisana na u ambedzana navho; na u vha sumbedza ndila na u vha tikedza nga u vha netshedza mihumbulo ya ngeletshedzo, ndivhadzo na thalutshedzo na u vha bvisela khagala, zwiñwe hafhu, kushumisele na thalutshedzo ya

Mulayo, na u thoma u shuma ha mbekanyamushumo dza pfunzo na maga a ndulamiso kha u sa tevhedzela.

U țavhanyisa – u vhona uri tshanduko i khou bvelela nga u țavhanya hu na tshipikwa tsha mutheo une wo no vha hone, tshine tsha nga dzulela u elwa u itela u vhona uri shango ȷi khou swikelela ndivho dzaȷo dza zwa ikonomi kha ndinganyiso na u maandafhadzwa ha vhavhuelwa vhoȷhe vha B-BBEE vhane vha khou lavhelelwa. Izwi zwi katela u swikelela kha zwi kwama zwa vhatu, sekithara na ndowetshumo idzo dzine a dzi athu u tshenzhema tshanduko na u maandafhadzwa u swika zwino, na u țandavhudza u vhuedza ha B-BBEE kha sekithara dza tshitshavha dzoȷhe.

U bveledzisa – u sudzulutshela kha ndowetshumo i shumiseaho hune zwibveledzwa zwivhisi zwa kona u shandukiswa u vha zwibveledzwa zwo kunakiswaho kha shango ȷashu; tshiimo tshine a ri dȷitiki kha thundu dzine dza tou țunȷiwa u itela u wana zwibveledzwa zwo kunakiswaho. Ri khou dzudzanya u shumisana na zwiimiswa zwa thekhinoȷodzhi, u ita nyambedzano na matshudeni na vhaswa u itela u vha vhoramabindu na u vha vhatumbuli vha tshe vhaȷuku, u leludza u kona u swikelela thikhedzo ya masheleni na u sumbedza ndȷila khamphani dzine dza kha dȷi tou thoma na dzo no imaho, u sa shuma awara nanzhinnzhi, fhedzi uri vha shume nga ndȷila yo leluwaho nahone nga vhuȷali, u bveledza mihumbulo miswa ya vhutumbuli na thekhinoȷodzhi u itela uri shango ȷi vhe na mvelaphanda, na u ȷetshedza nyimele dzine ha kona u shumea khadzo hune vhadzulapo vha ȷetshedzwa tshumelo nga ndȷila yo teaho.

U thoma u shuma – kanzhisa zwi a ambiwa uri Afrika Tshipembe ȷi na mbekanyamaitete dza khwinesa fhedzi ȷi a kundelwa zwi tshi dȷa kha u thoma u dzi shumisa zwi tshi vhangwa nga zwiteȷwa zwi katelaho mikano, u shayeya ha tshumisano, u sa pfesesa bono, vhane vha tea u thoma u dzi shumisa a vha pfesesi vhuȷifhinduleli havho, u shayeya ha zwiko na masheleni na zwiȷwe zwithithisi zwi elanaho nazwo. Zwenezwo ndi zwa ndeme uri Khomishini ya B-BBEE i shomedzwa nga na zwiko zwa masheleni, ndaka na vhatu vhane vha vha na vhukoni na ndivho zwine zwa țoȷea u itela u shuma kha vhuȷifhinduleli havho.

3.4 Pfulufhedziso dza Khamphani yashu

'Ikonomi yo țanganelanaho kha vhoȷhe, roȷhe'

U tanganelana – zwi amba u dzhenelela hu linganaho, zwikhala zwi linganaho kha vhothe, na mbuelo dzi swikelelwaho nga khethekanyo inwe na inwe ya tshitshavha kha la Afrika tshipembe. Nga u angaredza izwi zwi tumanya ikonomi khulwane na zwiwehwa zwa ikonomi thukhu u itela u katela nga ndila i vhuedzaho.

Ikonomi – zwi amba tshiimo tsha shango zwi tshi tevhedza mveledziso, u phadaladza na u shumiswa ha thundu na tshumelo nga maanda kha vhupo ha shango. Ndi zwa ndeme uri shango li aluse ikonomi yalo nga kha mveledziso ya nga ngomu hayani na u phadaladza kha mashango a nda, nahone hu na thodea ya khethekanyo ya vhubindudzi kha mbambadzo yo khwaṭhaho kha muvhuso ine ya do kona u toda maraga u itela vhathu vhapo, na u dovha ya vhona uri hu na mvelaphanda.

Rothe – u sika na u vhumba vhushaka, u shuma sa zwigwada na u vha na tshumisano na vhaṅwe u itela u swikelela tshipikwa – Sekithara ya phuraivethe, muvhuso, madzangano a zwa vhashumi na tshitshavha tshapo – a hu na ane a tea u siiwa nda musi ri tshi khou lwela u vha na ikonomi yo tanganelananho kha vhothe. Ikonomi iyi i tea u vhuedza rothe, zwine zwa amba uri ri tea u shuma ro livha kha bono li fanaho sa zwo sumbedzwaho kha NDP, na u tshimbilelana na zwipikwa zwo vhwaho nga Khabinethe tshifhinga tshothe.

3.5 Mikhwa yashu

Nyimele ine ra shuma khayi i ri nea khaedu dzo fhambanaho, nahone izwi zwi katela u shayeya ha ndaulo yavhudi ya khamphani, ndowelo ya u shumisa vhathu nga ndila ya vhufhura, u zwifha nga ha tshiimo tsha u maandaafhadza, u talusa zwi si zwone mbuno dzine vha wana ngadzo kontiraka na u netshedza thandululo dzi songo khwaṭhaho dza u maandaafhadza, zwothe izwi zwi tutuwedza vhudifari vhu si havhudi nga ngomu na nga nda ha sekithara ya muvhuso. Ho lavheleswa kha nyimele iyi na tshipikwa tshashu tsha u shuma ha tshimiswa tshi re na tshirunzi na ndaulo yavhudi, ri khou tenda khathihi na u dikumedzela u tshila nga mikhwa ya ndeme ya ndinganyiso i tevhelaho:

Mukhwa 1: U ranga u dzhiela nzhele ikonomi yo tanganelanaho

- Tshitehwa tsha u ranga na vhudikumedzeli hashu ndi dzangalelo lashu la ikonomi ya lushaka

- Vhafaramikovhe vhashu ndi vha ndeme kha uri ri kone u swikelela zwipikwa zwashu zwa ikonomi

Mikhwa 2: U swikelelea nga vhothe na u wanalea nga vhadzulapo vhothe kha zwa ikonomi

- Ri netshedza thandululo nga u tsvhanya ri tshi sumbedzwa ndila nga zwilinganyo zwashu zwa tshumelo
- Ri netshedza thandululo i sa dzhii sia nahone yo khwaṭhaho i re kha mikano ya mulayo
- Ri netshedza phindulo nga u tsvhanya sa izwi ri sa kondisi

Mukhwa 3: U sa dzhia sia

- Ri shuma ri sa taluli, ri si na nyofho, u dzhia sia kana vengo
- Ri shuma mafhungo othe ri sa dzhii sia u itela u swikelela ndivho yashu
- Ri thonifha u vha na tshidzumbi zwi tshi da kha mafhungo a mulayo

Mukhwa 4: U fulufhedzea

- Ri netshedza ngeletshedzo dzi re khagala na dzi fulufheleaho
- Ri netshedza tsheo na ngeletshedzo zwo khwaṭhaho

Mukhwa 5: Vhufhindlelei kha tsheo dzothe dzine ra dzhia

- Ri do tikedza na u thonifha tsheo dzothe dzi dzhiwaho nga tshiimiswa tshashu
- Ri fulufhela vhashumi vhashu vhothe u shumela vhafaramikovhe nga thonifho na nga ndia ya phurofeshinala check
- Ri dzhia vhuḍifhinduleli ha nyito dzashu

Mukhwa 6: U sa kondelela vhuada na luthihi

- Ri dikumedzela u langula nga ndila yavhudi
- Ri khagala kha kushumele kwashu
- A ri kondeleli vhuada na vhuthihi

3.6 Thalutshedzo ya Khethekanyo ya Mushumo

3.6.1 Khomishini ya B-BBEE yo vhumbe nga mbekanyamushumo thukhu dzi tevhelaho:

3.6.1.1 **Mbekanyamushumo 1 - Thevhedzelo:** Tshipikwa tsha maga a kushumele tsha mbekanyamushumo 1 ndi u tsireledza mvelelo dza ikonomi yo tanganelanaho.

- 3.6.1.2 **Mbekanyamushumo 2 – Tḥoḍisiso na u kombetshedza:** Tshipikwa tsha maga a kushumele tsha mbekanyamushumo 2 ndi u thoma u shuma ha u kombetshedza ndulamiso u itela u kona u vhona uri hu na u tevhezela.
- 3.6.1.3 **Mbakayamushumo 3 – Tḥoḍisiso na u vhiga:** Tshipikwa tsha maga a kushumele tsha mbekanyamushumo 3 ndi u tḥoḍisisa, u sengulusa na u vhiga nga ha tshiimo tsha tshanduko.
- 3.6.1.4 **Mbekanyamushumo 4 – U fhaṭa vhushaka/vhushaka na vhafaramikovhe:** Tshipikwa tsha maga a kushumele tsha mbekanyamushumo 4 ndi u shumisana na vhafaramikovhe vho teaho u itela u tḥuṭuwedza tshanduko.
- 3.6.1.5 **Mbekanyamushumo 5 – Ndaulo:** Ndivho ya tshipikwa tsha maga a kushumele ndi u bveledza ndivho ya mbekanyamushumo 5 na vhukoni zwa Khomishini ya B-BBEE u itela u swikelela vhuḍifhinduleli hayo.

4. Vhuḍifhinduleli ha Mulayo na Vhuḥwevho

- 4.1 Ro vhumbwa zwi tshi tevhezela Tshipiḍa tsha 13B tsha Mulayo wa B-BBEE nahone ri shuma lwa mulayo kha loṭhe la Afrika Tshipembe. Ri tea u sa dzhia sia na u shuma mishumo yashu ri si na nyofho, kana khethululo, nga ndila i sa tambisi masheleni na u tevhezela mikhwa na milayo ya Tshipiḍa 195 tsha Ndayotewa. Zwi tshi tevhezela Tshipiḍa 13E tsha Khomishini ya B-BBEE, ri ḥewa masheleni a avhelwaho Khomishini ya B-BBEE nga phalamennde na masheleni o tḥanganedzwaho lwa mulayo kha tshiko tshifhio kana tshifhio. Muṭolambalelano, u na vhuḍifhinduleli ha u tḥola rekhodo dza masheleni dzashu ḥwaha muḥwe na muḥwe. Ro lavhelesa kha uri a ri tshiimiswa tsho sumbedzwaho kha mutevhe wa zwiimiswa zwa muvhuso zwa zwino, ri shuma nga mugaganyagwama na u vhiga nga u shumisa mutheo wa **dtic**.
- 4.2 Tshipiḍa 13F tsha Mulayo wa B-BBEE tshi sumbedza mishumo yashu sa i tevhelaho:
- U lavhelesa, u tḥola na u tḥuṭuwedza u tevhezela ha Mulayo wa B-BBEE hu tshi itelwa dzangalelo la tshitshavha;
 - U khwaṭhisa na u tḥuṭuwedza tshumisano vhukati ha sekithara ya muvhuso na ya phuraivethe u itela u tḥuṭuwedza na u tsireledza ndivho dza Tshandukiso na Tḥandavhudzo kha u Maandafhadzwa ha Vharema kha zwa Ikonomi;

- U t̄anganedza mbilaelo maelana na Tshandukiso na T̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi zwi tshi tevhedza Mulayo;
- U t̄oḡisisa, hu nga vha ho thomiwaho nga yone iḡe kana nga murahu ha u t̄anganedza mbilaelo, nga ha mafhungo maḡwe na maḡwe maelana na tshandukiso na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi;
- U t̄ut̄uwedza thikhedzo; tswikelelo kha zwikhala na mbekanyamushumo dza pfunzo na maga a tshandukiso na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi;
- U langula ridzhisiḡara ya kushumisele kwa masheleni a re nḡha kha tshandukiso na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi, a re nḡha ha mukano wo vhewaho nga Minisiḡa kha gazethe;
- U t̄anganedza na u sedzulusa mivhigo iyo sa zwo sumbedzwaho maelana na u tevhedzelwa ha tshandukiso na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi kha zwiimiswa zwa muvhuso, mabindu a muvhuso na sekithara dza phuraivethe;
- U t̄ut̄uwedza vhulanguli havhuḡi na vhuḡifhinduleli nga u vhona uri hu a shumea u itela u t̄ut̄uwedza na u thoma u shuma ha tshandukiso na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi;
- U shumisa maḡwe maanda ane ha na khudano na Mulayo ane a ḡo hweswa kha Khomishini ya B-BBEE nga u tou ḡwala nga Minisiḡa; na
- U t̄andavhudza ḡdivho ya tshivhumbeo na tshanduko na u t̄ut̄uwedza tshitshavha u vha na ḡdivho ya uri mafhungo a elanaho na tshanduko na t̄handavhudzo kha u maandafhadzwa ha vharema kha zwa ikonomi nga u shumisa maga a pfunzo na mafulo, u itela u ḡetshedza ngeletshedzo kha tshitshavha na u ita t̄hoḡisiso kha mafhungo a elanaho na vhuḡifhinduleli na mishumo yayo.

4.3 Tshipikwa tshashu tsha maga a kushumele ro lavheleseaho khatsho tshi bva kha vhuḡifhinduleli ha Tshipiḡa 13F tsha Mulayo wa B-BBEE, hune tshomedzo dza wanala zwi tshi tevhedza Tshipiḡa 13E na u dzhiela nḡha vhuḡifhinduleli hoḡhe nga fhasi ha Ndayotewa na PFMA zwi langaho zwiimiswa zwa muvhuso na mabindu a muvhuso.

4.4 Mulayo wa B-BBEE na Khoudu dza Kushumele Kwavhuḡi zwi sumbedza zwi khagala ndeme ya uri kushumele kha vhuḡifhinduleli hashu ku tea u vha ku vhuedzaho kha,

nahone zwi vhe nga ndila ine mikano ya mvelaphanda ya tshanduko ya tea u elwa ngayo, ine ya vha:

- Vhune
- Ndaulo ya Vhulanguli
- Mveledziso ya Mabindu na Vhadisedzi
- Mveledziso ya Vhukoni
- Mveledziso ya Ikonomi ya Tshitshavha

5. Zwilinganyo zwa Tshumelo kha Vhashumelwa

5.1 Zwilinganyo zwa tshumelo ndi maga a tshivhalo na maimo a tshumelo zwine zwa netshedzwa nga Khomishini ya B-BBEE kha vhashumelwa vhayo. Zwilinganyo zwi katela ndisedzo ya tshumelo, zwilinganyo zwa vhudifari ha vhashumi, na u vha hone ha maitele a u nea muvhigo nga vhashumelwa.

5.2 Izwi ndi tshumelo na zwilinganyo zwa tshumelo zwine Khomishini ya B-BBEE ya fulufhedzisa kha vhashumelwa nahone ntha ha izwo zwilinganyo zwo sumbedzwaho afho ntha ndi ndaulo dza B-BBEE u itela matshimbidzele o tiwaho:

Tshumelo ya ndeme	Vhashumelwa	Tshilinganyo tsha tshumelo
U bvisela khagala thalutshedzo ya Mulayo wa B-BBEE	Vhafaramikovhe vha B-BBEE	100% ya mbudziso dzo fhindulwaho na u netshedza phindulo nga murahu ha u tangedzwa ha mbudziso kha maduvha manu (5)
U netshedza phindulo kha vhashumelwa kha zve vha sevhiwa nga hazwo nga ha u pfukhwa ha Mulayo wa B-BBEE	Vhafaramikovhe vha B-BBEE	100% ya mbudziso dzo fhindulwaho na u netshedza phindulo nga murahu ha u tangedzwa ha mbudziso kha maduvha manu (5)
U ita mafulo a pfumbudzo na pfunzo	Vhafaramikovhe vha B-BBEE	Zwifhinga zwi dzudzanywa kha nwedzi muthihi (1) u bva nga

		datumu ye khumbelo ya itwa ngayo.
U fhindula mbudziso dzo swikaho nga luṅingo	Vhafaramikovhe vha B-BBEE	90% ya ṅhingo dzi shumwa nga ḍuvha nahune ho tou siiwa mulaedza nga mufaramukovhe wa B-BBEE hu ḍo humelwa khae nga luṅingo hu sa athu u fhela ḍuvha le mulaedza wa ṅanganedzwa ngaḷo
U ṅanganedza na u fhindula nga ha thengiselano khulwane dzo ṅetshedzwaho kha B-BBEE	Vhane vha khou dzhenelela kha thengiselano na vhafamikovhe vha B-BBEE	100% ya mivhigo/thendelano dzo ṅetshedzwaho dzi fhindulwa na luṅwalo lwa rumelwa kha maḍuvha maḍanu (5) nga murahu ha u ṅanganedzwa
U ṅwaliswa ha thengiselano khulwane dza B-BBEE	Vhane vha khou dzhenelela kha thengiselano na Vhafamikovhe vha B-BBEE	100% ya thengiselano dzo itwaho dzo ṅwaliswaho kha maḍuvha a 10 arali zwidodombedzwa zwine zwa ṅodea zwo ṅetshedzwa zwoṅhe
U ṅhathuvha thengiselano khulwane dzo ṅwaliswaho kha B-BBEE	Vhane vha khou dzhenelela kha thengiselano na Vhafamikovhe vha B-BBEE	Muvhigo u ṅetshedzwa kha maḍuvha a 90 u bva nga datumu ya u ṅwaliswa ha thengiselano iyo
U ṅanganedza na u fhindula mivhigo ya u tevhezela yo ṅetshedzwaho	Khamphani dzi re kha mutevhe wa JSE, dziSETA, zwiimiswa zwa muvhuso na mabindu a muvhuso	100% ya thengiselano dzo ṅetshedzwaho yo fhindulwa na luṅwalo lwo ṅetshedzwa kha maḍuvha a 5 a u ṅanganedzwa uho
U ṅhathuvha mivhigo ya u tevhezela yo ṅetshedzwaho	Khamphani dzi re kha mutevhe wa JSE, dziSETA,	Muvhigo u ṅetshedzwa kha maḍuvha a 90 u bva ḍuvha la u ṅanganedzwa

	zwiimiswa zwa muvhuso na mabindu a muvhuso	
U fhindula u t̄anganedzwa ha mbilaelo ntswa dzothe	Vhavhilaeli	100% ya vhavhilaeli vho t̄anganedza phindulo kha maḁuvha maḁanu (5)
U lavheleswa ha mbilaelo	Vhavhilaeli	100% ya mbilaelo dzo shumiwaho na u khunyeledzwa kha n̄wedzi muthihi (1) nga marahu ha u n̄etshedzwa ha mbilaelo iyo
T̄haḁuvho ya ndeme ya mbilaelo	Vhavhilaeli	100% ya mbilaelo dzo t̄haḁuvhiwa u itela u wana ndeme yadzo kha miñwedzi miraru (3) ya u n̄etshedzwa ha mbilaelo idzo
U ita t̄hoḁisiso	Vhavhilaeli na muñetshedzi wa mafhungo	T̄hoḁisiso i khunyeledzwa kha miñwedzi ya 12 musi t̄hoḁisiso yo no thoma. Mafhungo a konḁaho a nga fhirisa miñwedzi ya 12 na muvhilaeli u ḁo ḁivhadzwa nga ha tshifhinga tsho engedzwaho na zwiitisi zwa hone.
Muvhigo u n̄etshedzwa kha vhavhilaeli	Vhavhilaeli	Muvhigo wo n̄etshedzwaho kha vhavhilaeli luthihi kha vhege mbili (2) dziñwe na dziñwe.
U n̄etshedza zwo rekhodwaho miḁanganoni	Vhañetshedzi vha mafhungo na vhavhilaeli	Miḁangano i rekhodiwa u itela u shumiswa nga ngomu kha Khomishini ya B-BBEE na muthu muñwe na muñwe o t̄anganedzwaho u ḁa na tshine

		<p>ene muṅe a ḡo rekhoda ngatsho, zwi tshi tevhedza u vha na tshidzumbe na u sa ṭalula zwine zwa ḡo tendelanwa nga hazwo kha muṭangano muṅwe na muṅwe.</p>
--	--	--

5.3 Kha u ṅetshedza tshumelo idzi na u langula zwilinganyo zwa tshumelo, Khomishini ya B-BBEE i khou ḡikumedzela u:

- u ṭuṭuwedza milayo ya *batho-pele*;
- ṅetshedza tshumelo hu si na u dzhia sia ho lavheleswa kha ṭhoḡea dza vhashumelwa;
- u shandukisea, u tumbula na u fulufhedzea kha ṅḡisedzo ya tshumelo;
- u shumisana na sekithara dzi si dza mbuelo na dza vhubindudzi na u shumisa thandululo dza tshumelo;
- U lavhelesa kha u shumisa gumofulu ya ṅḡisedzo ya tshumelo; na
- Zwilinganyo zwa vhuḡifari ha vhashumi.

6. Muvhigo nga Vhashumelwa

6.1.1 Kha nyimele ine ro kundelwa u swikelela zwilinganyo izwi maelana na mafhungo hu so ngo ḡivhadzwa zwiitisi, mbilaelo nga vhashumelwa dzi nga livhiswa kha Khomishinari kha FNotoane@beecommission.gov.za kana nga luṭingo kha 012 394 1446. Muvhigo wa vhashumelwa nga u angaredza kha ḡiresi i fanaho.

6.1.2 Khomishini ya B-BBEE tshifhinga tshoṭhe i ḡo ita ṭhoḡisiso kha vhashumelwa sa tshipiḡa tsha nzudzanyo dza u khwinisa ṅḡisedzo ya tshumelo.

7. Datumu ya u thoma u shuma

7.1 Khomishini ya B-BBEE i khou ḡikumedzela u shumisana na vhafaramikove kha B-BBEE kha u fhaṭa ikonomi yo ṭanganelanaho ine ya kona u dzhelelela kha muṭaṭisano wa ṭifhasi. Zwilinganyo zwa tshumelo zwi ḡo thoma u shuma u bva nga ṭa **1 Lambamai 2021**.